

PEDAGOGIK MAHORAT

MS
2022

Sitora SHARIPOVA. Oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy – gumanitar fanlarni muammoli ta'lim texnologiyalari asosida o'qitish pedagogik muammo sifatida....	100
Alimova SHAMSIYA. O'quvchilarda o'z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko'nikmalarini shakllantirish.....	106
Rayima NEMATOVA. Oliy ta'limda hamkorlikdagi faoliyatning shakllanishi va uning o'ziga xos psixologik xususiyatlari	111
Zuxriddin Shernazarov. Abdulla Avloniyning yangi usul maktablarini tashkil etishdagi ma'rifatparvarlik xizmatlari	113
Malika UMEDJANOVA. Mutafakkirlar ma'naviy merosida aksiologik yondashuv asosida yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash masalalarining yoritilishi	116
Bolta XODJAYEV, Shaxlo XALILOVA. O'qituvchi va o'quvchi pedagogik mulqoti ta'lim va tarbiya samaradorligini oshirishning muhim omili.....	120
Umida FAYZIYEVA. Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik kompetentlik sifatlarini rivojlantirish yo'llari.....	125
Анвар НУСПАТОВ. XVI-XVII асрларда Бухоро хонлигида илм-фан ривожига ва унинг педагогик шарт-шароитлари.....	129
Акбар ГУЛБОЕВ. Малака ошириш тизимидаги педагог-ходимлар касбий маҳоратини оширишнинг педагогик шарт-шароитлари.....	132
Sitora UMAROVA. Muhammad Avfiy Buxoriy hikoyatlarida ayol siymosining namoyon bo'lishi	137
Муножатхон АСПАНБАЕВА. Хотўлиқ оилаларда болаларни ижтимоий ҳаётга тайёрлашнинг асосий йўналишлари	143
Набиб СОДИҚОВ. Бо'lajak haydovchi etikasini tarbiyalash – muhim pedagogik muammo sifatida	149
М.Д.Номозова, К.М. Муқимов. Наноструктураларда ёруғликнинг гигант комбинацион сочилиши (ЁКС) ва комбинацион сочилиш спектрометри	151
Aziza Babakeldiyeva. O'yinlar vositasida bola shaxsini shakllantirish	155
Munavvar Sheraliyeva. Oilaviy tarbiya uslublari va ota-onalarning munosabatlar ma'naviyati	158
Б.Б.Адизов, Ф.К.Абдуллоев. Республиканинг олий таълим муассасаларига молиявий мустақиллик бериш орқали тизимли ривожланиши	160
Урал Айтувганов. Творческого мышления как категории науки и познавательного процесса личности.....	163

МАЛАКА ОШИРИШ ТИЗИМИДАГИ ПЕДАГОГ-ХОДИМЛАР КАСБИЙ МАҲОРАТИНИ ОШИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ

Мақолада педагог – ходимларнинг касбий маҳоратини оширишда инновацион таълим жараёнини ўрни ва аҳамияти хусусида сўз боради.

Таянч сўзларлар: педагогнинг касбий маҳорати, фаолият, таълим, яхлитлик, тизим, малака ошириш педагог, педагогик маҳорат, таълим, педагогик жараён.

В статье рассказывается о роли и значении инновационного образовательного процесса в повышении профессионального мастерства педагогических работников.

Базовые слово: профессиональная компетентность педагога, деятельность, диагностика, целостность, система, повышение квалификации педагога, педагогическое мастерство, образование, педагогический процесс.

The article describes the role and importance of the innovative educational process in improving the professional skills of teaching staff.

Basic words: professional competence of a teacher, activity, diagnostics, integrity, system, teacher training, pedagogical skills, education, pedagogical process.

Ўзбекистоннинг ҳозирги тараққиёт босқичида мустақил, ҳуқуқий-демократик жамиятни қуриш йўлидан бораётган давлатимиз учун баркамол авлод тарбияси муаммолари устувор сиёсат даражасига кўтарилган. Педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш жараёни янги назарий асосларда ташкил қилинмоқда. Бу эса таълим жараёни, унинг мазмуни, шакл ва методларини тубдан ўзгартиришни талаб қилади. Айниқса, ислохот ёшларни келажак ҳаётга ва турмушга тайёрлашга, ҳаётда ўз ўринларини топишга кўмаклашувчи янги тизим – ўрта махсус, касб-хунар таълимини ташкил этиш ўз долзарблиги билан алоҳида ажралиб туради. Жамият ижтимоий-иқтисодий ва илмий-техник тараққиётига янги қарайдиган, мустақил фикрловчи, ишбилармон, буюк келажак пойдеворини қурувчи ишчи мутахассис кадрларни тайёрлаш республикамиз педагоглари олдида турган энг муҳим ва долзарб вазифалардан биридир.

Президентимиз Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганларидек “Таълим ва илм-фан, давлатнинг ёшларга оид сиёсатини амалга ошириш, таълимнинг янги замонавий усулларини жумладан ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш, ёшларимиз, жамиятимиз ва мамлакатимизнинг келажиги учун стратегик аҳамиятга эга” (1) Юртимизда таълим соҳасида амалга оширилаётган иқтисодий-сиёсий, ижтимоий-мафкуравий ўзгаришлар ҳамда таълим ислохоти талаблари нуқтаи назаридан педагог кадрлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш тизимига ёндашадиган бўлсак, янгиликларни жараёнларига жавоб бераётганининг гувоҳи бўламиз

Таълим ислохоти янги фикрловчи, асримизнинг шиддатли ахборот оқимида тўғри йўл топа оладиган, ахборотлардан унумли, ёш авлод таълим-тарбияси, касб-хунар ўрганишида фойдалана оладиган, изланувчан, ижодкор педагогни шакллантириш вазифасини кўндаланг қилиб қўйди. Бу ишнинг муҳимлиги шундаки, педагогик тажриба таълим мазмунига қанчалик янгилик киритилмасин, қанчалик мукамал дастурлар, дарсликлар ва таълим стандартлари яратилмасин, уларни ўқув-тарбия жараёнига жорий қилиш ўқитувчи шахси ва педагогик маҳоратига боғлиқ эканлигини кўрсатди. Модомики шундай экан, малака ошириш жараёнида нималарга асосий эътиборни қаратиш ёки унинг мақсади нималарда ўзифодасини топади? Фикримизча бунда:

- ҳар бир педагогнинг шахсий сифатлари ва касбий маҳоратини ошириш билан бирга ўз мутахассислиги бўйича ҳам энг сўнгги янгиликлар билан таништириб бориш;
- касбий – педагогик фаолиятнинг юқори даражада бўлиши учун янгиликларни амалиётда қўллаш кўникмаларини ривожлантириш;
- педагогларда янгиликларга ташналик ва доимо мустақил ўқиш ҳиссини тарбиялаш;
- ўқув жараёни ва малака оширишни илғор педагогик технологиялар асосида ташкил қилиш;
- педагогик кадрлар малака оширишини такомиллаштириш мазкур соҳада банд бўлган ходимларнинг ўзларини касбий маҳоратини ошириш;

-уларни катталар таълими хусусиятларини, қонуниятларини тушуниш борасидаги тайёргарликларини такомиллаштириш ҳам муҳим ҳисобланади. Малака ошириш натижаларини доимий таҳлил қилиш асосида жараёнга ўзгартиришлар киритиш.

Профессор Ж.Ф.Йўлдошев педагог кадрлар малака ошириш жараёнларини ислоҳ қилиш учун қуйидагиларга эътибор беришни таъкидлайди:

1. Малака ошириш ислоҳотини «Таълим тўғрисида»ги қонун асосида ишлаб чиқилган Давлат талабларига мувофиқ ташкил этиш.

2. Малака оширишни педагогларнинг фаол иштироки, яъни педагогик технология ва инновацион тажрибалар асосида ташкил этиш.

3. Малака оширишни жаҳон тажрибалари асосида ташкил этишнинг иқтисодий механизмини яратиш.

4. Малака ошириш муассасаларида юқори малакали олимлар, методистлар, муаллифлар, ижодкорлар, ўқитувчилар ишлашига эришиш.

5. Малака ошириш муассасаларини ихтисослаштириш.

6. Ўқитувчининг касбий тайёргарлик диагностикасини ўтказиш ва малака оширишнинг янги шаклларида фойдаланиш.

7. Малака ошириш ва қайта тайёрлашда ўқитувчининг ўз малакасини ўзи мустақил оширишига муҳим деб қараш.

Бунда бутун малака ошириш жараёнининг асосий йўналиши педагог кадрларнинг шахсий, иродавий-ахлоқий сифатлари ва касбий фаолиятини такомиллаштиришга қаратилмоғи лозим. Чунки уларнинг шахсий, иродавий-ахлоқий сифатлари касбий фаолиятларини кучайтиришга хизмат қилади. Ўз навбатида фаолият педагогнинг ҳам касбий, ҳам шахсини такомиллашувининг ҳаракатлантирувчи кучидир. Чунки шахс фаолиятда ўзини намоён қилади ва фаолиятда камол топади.

Шундай қилиб, педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизими уларнинг ижодий имкониятларини, шахсий сифатларини ва касбий билим, кўникма ва малакаларини такомиллаштириб, ўқувчилар таълим- тарбиясининг сифатини кўтаришга эришишдир.

Таълим ислоҳоти талаблари асосида педагогик кадрлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш тизимини ислоҳ қилиш анча мураккаб муаммо ҳисобланади. Уни узлуксизлик принципи асосида қайта қуриш мумкин. Унда:

-инсон омили асосида уни демократик ва гуманистик асосда қуришни;

-педагогларни асосий (база) маълумоти билан малака ошириши ўртасидаги боғлиқни ва фарқни ҳисобга олиш;

-давлат томонидан ташкил қилинадиган малака ошириш курслари билан мустақил ўз устида ишлашнинг ўзаро узвийлигини таъминлаш;

-педагогларнинг эҳтиёжларини ўрганиш ва уларни субъектив имкониятларини ижтимоий талаблар билан мувофиқлаштириш;

-малака оширишнинг турли босқичлари (даврийлиги)да билим, маҳорати даражасига қараб табақалаштириш ва индивидуаллаштириш асосида мазмуни ва шакл, методларини, муддатини белгилаш;

-аттестацияни моддий ва маънавий рағбатлантириш билан ўзаро узвий боғлиқ тизимини ишлаб чиқиш;

-малака оширишнинг давлат ва нодавлат, ижтимоий, мустақил ташкил қилинадиган шаклларининг ўзаро боғлиқлигини таъминлаш;

-малака ошириш ва қайта тайёрлаш тизими учун катталар педагогикаси хусусиятларини, педагогларнинг ёши, фаолият мотивлари, шахсий сифатларини ҳисобга олиш асосида ташкил қилиш;

-малака ошириш ва қайта тайёрлашда давлат ва нодавлат муассасалари рақобати ҳамда экстернатни жорий қилиш;

-малака ошириш асосида педагоглар касбий фаолияти ва шахсий сифатларида бўладиган ўзгаришларни аниқлаш меъёрларини ишлаб чиқиш зарур.

Бевосита педагог ходимлар малакасини оширишнинг назарий методологик, ташкилий педагогик асослари, бу жараённи таъхис асосида ташкил этишнинг умумий жиҳатлари ҳамда янги таълимий кадриятлар билан боғлиқлиги педагогика фанлари докторлари, профессорлар К.З.Зарипов, Ж.Ф.Йўлдошев, Ш.Қ.Мардонов, Б.Р.Адизовлар ишларида тадқиқ қилиниб тавсиялар берилган.

Мамлакатимиз узлуксиз таълим тизими ислоҳотини илмий-назарий асосларини белгилаб берган, бунда педагог кадрлар малакасини ошириш “пайсалга солиб бўлмайдиган долзарб масала” деб таърифлаган бўлса, “Ислоҳотлар стратегияси – мамлакатимиз иқтисодий салоҳиятини

юксалтиришдир” маърузасида “лавозим учун эмас, балки малака учун ҳақ тўлаш” тизимини яратиш, кадрларнинг профессионал ўсишини ҳар томонлама рағбатлантириш, ходимларнинг тоифа ва малака мезонларини белгилаш зарурлигини таъкидлайди.

Тезкор ахборот ва техникавий тараққиёт шиддат билан ривожланаётган ҳамда мунтазам янгиланаётган замонавий технологиялар, ахборот оқимида, ўта илғор технологиялар ҳам 5-7 йилда эскириб, улар ўрнига янада такомиллашган технологиялар эгаллаши давримизнинг характерли хусусиятига айланди.

Жамият тараққиётининг тезлашуви оқибатида шахснинг ахлоқи ва касбига, ижтимоий-сиёсий, маънавий қиёфасига бўлган талабнинг ошиши, унинг умрининг ҳар бир даврида шаклланиш қонуниятларини ўзига хос намоён бўлишини билишни тақозо қилди.

Оқибатда инсоннинг ёш давлари ва фаолияти (касби) хусусиятларини ўзида акс эттирувчи педагогик фанлар тизими шаклланди. Шахс шаклланишида ёш давлари ва фаолият тури муҳим бўлиб ҳисобланади. Шунинг учун инсон шаклланиши ва касб эгаллашининг ҳар бир даврида унга педагогик ёндошиш ижтимоий зарурат бўлиб қолади.

Ҳадисда бешиқдан қабргача илм изла дейилади. Педагогика фани аниқладик, инсонни бешиқгача, яъни она қорнида тарбияси ҳақида ўйлаш лозим. Мустақиллигимиз туфайли мамлакатимизда амалга оширилаётган таълим ислоҳоти давлат сиёсатининг устивор йўналиши сифатида шахсни она қорнидан сўнгги нафасгача ўқитиш ва тарбиялашни долзарб муаммо сифатида қўймоқда.

Шахс шаклланиши ва касб эгаллаши ҳамда унинг шахс ва касб соҳиби сифатида ҳаётининг турли давларида самарали фаолият кўрсатишини таъминлаш малака ошириш педагогикасини ҳам мустақил фан сифатида «фуқаролик» ҳуқуқини олишига ижтимоий-педагогик асос бўлди, десак хато бўлмайди.

Ҳар бир фан мустақил, алоҳида бўлиши учун: у ўзининг ўрганиш субъекти ва объектига, предметига (мавзуга), қонуният ва принципларига ҳамда илмий тадқиқот методларига эга бўлиши шарт. Шу билан бирга ўз соҳасини ўрганиш учун маълум қонун, қонуниятлар ва улар ўртасидаги моҳиятли боғланишлар, омиллар жараёнларининг узвийлигини таъминлаши;

- аниқланган қонун ва қонуниятлар, ўрганилиши лозим жараёнлар тараққиётини аниқлаш ва истиқболини кўра билиш имкониятларининг мавжудлиги ҳам муҳимдир.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш туб моҳияти билан ижтимоий жараён бўлиб, унда малакасини оширувчи – дарс берувчи шахс, услубшунос, гуруҳдаги ҳамкасблари билан кўп томонлама муносабатларга киради. Бу муносабатлар таъсирида маълум билим, кўникма ва малакаларни эгаллаши билан бирга ўзининг қатор шахсий сифатларини, чунончи, мулоқоти, бошқаларга муносабати, уларни тушуниш жиҳатидан ўзини таққослайди.

Шундан келиб чиқиб, биз ўқитувчи педагогик маҳоратини узвий ошириб боришида таҳлилий фаолият белгиловчи бўлганлиги учун уни малака ошириш предмети сифатида ҳам қараш ўринли бўлади деб ҳисоблаймиз. Ўқитувчининг ўз таҳлилий фаолиятини таълим ислоҳоти талаблари асосида илмий-назарий таҳлил қилиб, педагогика фани ютуқлари даражасида улар ўртасидаги боғлиқликни аниқлаши ўта муҳим ҳисобланади. Ўқитувчининг ўз педагогик фаолиятини таҳлил асосида таълим-тарбияни ислоҳот талабларига номувофиқлигини олдини олишда курсдаги машғулотлар ва курсдан кейинги мустақил равишда фан-техника ютуқлари, педагогик тадқиқотлар натижаларини ўрганиши ва ўз фаолиятида қўллаши зарур. Шу билан бирга иш жойидаги методик ишлар тизими ҳамда мустақил билим олишни самарали ташкил қилиши ҳам белгиловчидир.

Демак, бундан кўринадики, ўқитувчининг курсдаги фаолияти курс машғулотлари мазмунини белгилаш билан бирга курсдан кейинги фаолияти ягона ғоя таълим-тарбия ва ўз шахсини такомиллаштиришга қаратилган бўлиб, улар ўртасидаги боғланиш асосини ташкил этади.

Методик ишлар малака оширишнинг назарий ва илмий йўналиши уларни ҳал қилиш шароитини тақозо қилади. Шундай қилиб, ўқитувчи амалий фаолияти унда муаммоларни пайдо бўлиш манбаи бўлса, педагогик назариялар уларни амалий ҳал қилиш (қўллаш) шароитини яратади. Ҳар бир ўқитувчи ўзи учун зарур таълим-тарбия муаммоларини (фаолияти эҳтиёжидан келиб чиқиб) ҳал қилишида амалиёт билан назария уйғунлиги келиб чиқиб, улар ўқитувчи педагогик фаолиятини фаоллаштириш манбаи ҳисобланади.

«Ўқитувчининг қобилятини, назарий-методик тайёргарлигини, малакасини, мунтазам ва мукамал ошириб боришини таъминлайдиган изчил тизимни барпо этиш зарур бўлиб қолди». Шундан келиб чиқиб, Ж..Ф.Йўлдошев узлуксиз таълим тизимининг таркибий қисми сифатида педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини оширишнинг мақсадини аниқлади. Устоз Ж.Г.Йўлдошев фикрича, педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини оширишдан мақсад ўқитувчининг

ижтимоий имкониятларини ривожлантириш, унинг шахсий сифатларини, касбий билимлари ва умумий савиясини такомиллаштириш, пировард мақсад эса, ўқувчиларни ўқитиш ва тарбиялаш сифатини кескин оширишдан иборатдир.

Ўқитувчи сифатли дарс бериш билан бирга мустақиллик ғоясини ёшларга сингдириши, уларни оташин халқпарвар, ватанпарвар қилиб тарбиялаши ҳам зарур. Бу мақсад ўқитувчи фаолияти орқали воқеаликка айланади. Шунинг учун ПҚТ ва МОПда, яъни тингловчилар ва малака ошириш ташкилотчилари фаолиятида ўқитувчини билимга ташналик, янгиликка интилиш, «мен ҳамма нарсани биламан», каби ўзига ортикча баҳо бериш одатини синдириб, доимий ўқиш, ўрганиш, малака оширишнинг фойдалигига ишончини мустаҳкамлаш зарур. Инсоннинг фаолияти ҳар қандай характер ва шаклда бўлмасин, маълум ички интилиш, истак, майл, яъни мотив асосида, у ёки бу мақсадни амалга ошириш оқибатида рўёбга чиқади. Аммо шунга қарамасдан педагогик маҳоратни такомиллаштириш педагогик кадрлар малакасини ошириш тизимининг асосий мақсади ҳисобланади. Бунда такомиллаштириш ўз моҳияти билан аввалдан шаклланган салбий одатларни ўзгартириш, доимий билим, кўникма ва малака эгаллашга ҳозирликка тайёрлаш - ПҚТ ва МОНинг асосий вазифаси ва мақсадидир, десак тўғри бўлади.

Шундай қилиб, педагогик кадрлар касбий маҳоратини ошириш тизимининг бош мақсади бўлиб, фақат ўқитувчи фаолияти ва шахсини такомиллаштириш эмас, балки унда жамиятнинг таълим-тарбияга ошиб бораётган талабларини амалга ошириш билан шахсий тайёргарлиги ўртасида ўзаро мутаносибликни шакллантириш муҳим ҳисобланади.

Малака оширишда таълим мазмуни, шакл ва методлари, уни ташкил қилиш мезони тингловчиларининг билим, кўникма ва малакалари ва шахсий сифатлари бўлиб, уларнинг педагогик маҳоратида ўз ифодасини топади. Айнан мана шу икки бир-бирига боғлиқ касбий белгилар ўқитувчи ишида белгиловчи ҳисобланади.

Узлуксиз таълимнинг ҳар бир бўғинида табақалаштириш хоҳиш билан эмас, балки эҳтиёж асосида тадбирларни амалга ошириш билан боғлиқ. Энг аввало уни методологик, умумпедагогик, психологик ва дидактик жиҳатларини ва буларни ўқув жараёнига тадбиқ қилувчи ўқитувчиларни тайёрлаш билан боғлиқ. Унинг илмий асосларини ишлаб чиқиб, ўқитувчилар унга тайёрланмаса, яна бошимиз ўртамиёна ёндошишдан чиқмайди.

Малака ошириш тизимида фаолият кўрсатувчи ўқитувчилар таъкидлайдиларки, ҳар доим гуруҳларда тингловчиларнинг тайёргарлигини уч хил: кучли, ўртача ва пастни маҳоратлиларни учратиш мумкин. Ўқитувчи тенглаштириш принципи асосида ўқув материали мазмунини кучли тингловчига таяниб танласа, кучсиз тингловчининг мазкур ва бошқа фанларга бўлган қизиқиши пасаяди. Агар ўқитувчи паст таёргарлиги бўлган тингловчига таянса, бунда юқори ва ўртача тайёргарлиги бўлган ўқитувчилар малака оширишдаги ўқишга қизиқиши йўқолади. Шунинг учун ўртача ёндошиш принциpidан воз кечиб, тахсил олувчиларнинг реал индивидиал хусусиятларини ҳисобга олиш шу куннинг тақозоси ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимида бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқ / Ш.М. Мирзиёев. – Тошкент : Ўзбекистон, 2016. - 56 б.

2. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. Мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маъруза, 2017 йил 14 январь / Ш.М. Мирзиёев. – Тошкент : Ўзбекистон, 2017. – 104 б.

3. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курамыш : [Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимида бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқи] // Халқ сўзи. – 2016. –15 дек. – Б.1; 2.

4. Гулбоев А.Т. Педагогик ташхис воситасида ўқитувчилар малакасини узлуксиз ошириш. –Т.: Фан ва технологиялар. -2009й. -112б.

5. Зарипов К.З. Ўқитувчилар малакасини оширишнинг дидактик муаммолари. // «Халқ таълими» журнали. -2002й. 3-сон. 64-67-бетлар.

6. Зарипов К.З. Ўқитувчи фаолияти ва шахсини педагогик ташхис асосида ўрганиш. // «Халқ таълими» журнали. -2002й. 3-сон. 83-87-бетлар.

7. Ибрагимов Х.И., Зарипов К.З. Узлуксиз таълим: бошқариш, ички назорат назарий асослари, шакл, методлари ва технологияси. –Т.: Фан. -2005й. -334б
8. Йўлдошев Ж.Ғ. Малака оширишнинг назарий ва методологик асослари. –Т.: Ўқитувчи. -1998й. -208б.
9. Мардонов Ш.Қ. Янги таълимий қадриятлар асосида педагог кадрларни тайёрлаш ва малакасини ошириш. –Т.: Фан. -2006й. -232б.
10. Очиллов М. Муаллим – қалб меъмори. –Т.: Ўқитувчи. -2001й. -431б.
11. Мардонов Ш.Қ. Янги таълимий қадриятлар асосида педагог кадрларни тайёрлаш ва малакасини ошириш. –Т.: Фан. -2016й. -232б.
12. Нуриддинов Б.С., Абдуқудусов О.А. Касб таълими ўқитувчиларини тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш муаммолари. –Т.: -2011. -114б.
13. Обидов Қ.Қ. Педагогларнинг узлуксиз малакасини ошириш жараёнида фаолият мотивлари ва шахсий сифатларининг ўрни. –Т.: Фан. -2008й. -100б.